

Gabriel ANDREESCU

Az RMDSZ kormányon maradása jelentené a román konszenzuális demokrácia első szakaszát?

Talán Molnár Gusztáv tette fel legvilágosabban egy konszenzuális viszony fogalmaiban a románok és magyarok közötti hatalmi viszony kérdését¹. A konszenzualista képlet felé fordulása egyébként természetes módon következik abból a perspektívából, amellyel a magyar kérdést román összefüggésben tekinti. Javasolja, hogy Erdélyt, ahol a közösség döntő többsége él, alakítsák az ottani románok és magyarok – vagyis az „erdélyiek” – „közös” tartományává, oly módon, hogy a román államon belüli devolúciójával a tartomány megőrizze civilizációs értékeit.² Ha Erdély két olyan közösség közös tere, amelyet a Románia többi lakosságától való különbség határoz meg, és ha ezek a tartomány devolúciója által szerzett hatalmukat gyakorolni akarják, akkor találni kell egy szabályt annak elosztására. Feltevődik a kérdés, hogy melyik a legjobb szabály egy olyan tartományban, amelyben két, a közösségi élet szempontjából viszonylag különálló közösség él, mégpedig olyan arányban (33%-64%), amely versenyképessé teszi őket.³ Azt hiszem, Molnár Gusztávnak tökéletesen igaza van abban, hogy a tisztán demokratikus algoritmus helyett, amely a többségnek juttatja a hatalmat, a konszenzuális szabályt választja – ha ez megvalósítható. Molnár pontosan leírja annak a szellemét, amit meg kell valósítani: „Ez a konszenzuális demokrácia, amely harmóniára törekszik, a különböző elitök együttműködésével és nem többségi döntésekkel akarja megoldani a konfliktusokat” Vitathatatlan, hogy teljesen természetellenes az, hogy az a többség, amely 50% plusz egyet tesz ki, bármilyen döntést hozzon egy olyan kisebbség sorsát érintően, amely 50% mínusz egyet jelent. De az is természetellenes, hogy egy 80%-os közösség eltekintsen egy olyan 20%-os közösségtől, amelyről alig tud valamit, és amelynek sorsa alig érdekli.

Molnár Gusztáv tételével az a gond, hogy úgy tűnik, Erdély devolúciója – politikai szempontból belátható időn belül – teljesen illuzorikus elképzelés, következésképpen a devolúciót irányító szabályok megtervezése is teljesen alaptalan. Ha van konszenzualista kérdés, akkor az a romániai magyar közösség és a román lakosság viszonyára vonatkozhat és nem az erdélyi magyaroknak az erdélyi románokhoz való viszonyára. Túllépve azonban a közösségi szinten, láthatjuk, mennyire megváltozik annak logikája, amit tenni lehet, és amit tehát tenni próbálnak. Másrészt tevődik fel az egyezkedés kérdése azon közösségek képviselői között, amelyek egy a háromhoz⁴, és másként azok között, amelyek hét a százhoz⁵ arányban vannak egymással. Egy dolog megoldani egy 7,7 milliós lakosság problémáit, más dolog egy 23 milliósét.⁶ Végül, ha elképzelhető is (nehezen), hogy közösségi kérdésekben az „erdélyi románok” „egy bizonyos elit”⁷ által képviselték magukat, ez a feltételezés szerint teljesen értelmetlen a romániai „románok” esetében.

Szűk, de nagyon fontos tér

Íme, mi az oka annak, hogy Romániában a közösségek közötti egyezkedések tere nagyon szűk. *Mindaddig*, amíg a magyar közösség csupán egyetlen alakulatát legi-

timálja, ez a tér a tárgyalásoknak arra a kicsi, de nagyon fontos területére korlátozódik, amely a többségi koalíció és a magyar kisebbség között folyik. Mit újíthat a többség? Egy magyar közösségi projekt elfogadását, tiszteletben tartását, és talán fejlesztését, ami esetleg magában foglalná az intézmények terének egy magyar képviselét is.

A közösségek közti megértés lényege és biztosítéka – ha ezeket a fogalmakat használjuk – a kisebbségek képviselői alakulatainak részvétele a kormányzásban. A közösségek közötti megértés megvalósulásáról akkor beszélhetünk, ha: 1. a kisebbségeknek vannak alapvető célkitűzéseik, és ezeket elfogadják; 2. biztosítva van a kormányzásban való intézményes részvétel; 3. az egyezkedések nemzeti-kulturális és nem ideológiai jellegűek; 4. a kormánykoalícióban való részvétel nemzeti-politikai okokra vezethető vissza és nem a hatalom megszerzésének tisztán pragmatikus okaira.

Klasszikus példa erre a svéd kisebbség helyzete Finnországban, ahol a háború után a Svéd Néppárt szinte állandóan részt vett a kormánykoalícióban. Bakk Miklósnak igaza van, amikor megjegyzi: „A finnországi svédek (...) nem úgy fogja össze pártjukat, mint az erdélyi magyarokat az RMDSZ”, és hogy „A svéd erdekek egyeztetése nem a Svéd Néppárton belül történik, hanem egy külön e célból létrehozott (nem közjogi) testületben, a Finnországi Svéd Parlamentben”.⁸ Ami számomra ebből világos, az az, hogy Finnország nem Románia (vagy fordítva⁹), másrészt pedig, hogy nehéz a fentebbi megegyezést – a kormányzásban való állandó részvételt – „konszenzuális modellként” kezelni.¹⁰ A konszenzuális demokrácia azon az előfeltevésen alapszik, hogy a szóban forgó szabályt magát elfogadták, s a továbbiak során az egyezkedés csupán a konszenzus tartalmáról folyhat. Nálunk másként áll a helyzet. Amiről ma, kormányban való részvételével, a magyar közösség egyezkedhet, az nem egyszerűen maga a tartalmi kérdés, hanem a konszenzuális szabályok vállalása, a kormányon belüli hely megőrzése a többségi román pártok ideológiai változatossága ellenére.

Négy kérdés – négy válasz

Rendszerezném egy kicsit azokat a kérdéseket, amelyek az RMDSZ-nek egy PDSR-s kormányban való részvételére vonatkozó megegyezés esetén tevődnie fel és annak konszenzuális színezetét: a. lehetséges-e elvileg szövetség a két alakulat között; b. reális-e; c. ésszerű-e; d. konszenzuális jelenséget jelent-e.

a. A PDSR-RMDSZ közti szövetség lehetséges, amennyiben a PDSR kormányzati projektjei nincsenek ellentmondásban az RMDSZ célkitűzéseivel. Létezik a (biztosan) következő kormánypártnak egy programja, amely választ adhat erre a kérdésre. A PDSR 2000 októberében hozta nyilvánosságra programját, amikor gyakorlatilag minden felmérés a párt elsőpró győzelmét mutatta. A program utolsó részleteit a nyilvánosságra való hozatal előtti napokban véglegesítették, azzal a biztos tudattal, hogy az kormányprogram-előzetes is. Ez a kijelentés még inkább érvényes a nemzeti kisebbségekre vonatkozó fejezetekre.

A program olyan formális kijelentéseket tartalmaz, mint például: „A nemzeti kisebbségek védelme a szabad és teljes körű megnyitvánulások lehetőségének az összes kisebbség számára való biztosításával, az emberi jogok tiszteletben tartásával valósul meg. Románia európai és euroatlanti integrációs kötelezettségvállalásainak megfelelően”. De tartalmaz konkrét kitételeket is: „A PDSR fellép az utolsó évtized intézményi és törvényhozási kezdeményezéseinek folytatása és fejlesztése érdekében.” Ez követel utalás néhány függőben maradt törvényhozási kérdésre, mint például a helyi közigazgatási törvényre. A diszkriminációt vizsgáló intézmények kérdése is olyan, amelyre a PDSR megadhatná a választ.

És íme egy másik megfogalmazás: „A PDSR fellép a kulturális sokféleség az egész társadalom hasznára történő fejlesztése érdekében azért, hogy megakadályozza a türelmellenes és a interetnikai gyűlölet szító szélsőséges irányzatok megjelenését.” Ezt a kijelentést nem mellőzhetjük. Az etno-kulturális sokféleséget olyan értéknek tekintem, amely szembesítható a szélsőséges magatartással – ez voltaképpen nyilatkozat arra nézve, hogy milyen álláspontot foglal el egy, a Nagyrománia Párthoz hasonló magyarellen párttal szemben. Ezt a tételt mintegy megerősíti egy másik: „A PDSR szerint a kisebbségek minden ország számára fontos erőforrást jelentenek. Ennek az erőforrásnak a jó menedzselése egyformán szolgálja a kisebbségek identitásának fejlődését és az interkulturális együttműködést. Ezt a modellt polgári-multikulturálisnak tartozhatjuk meg”.

Az „etnikai sokféleségek menedzselésének” gondolata társadalom-mérnöki típusú szemléletet sugall, aminek itt nincs helye. De a politikai pártok programjában valami újat jelent a „polgári-multikulturális modell”. Adott értelmezése nagyjából megfelelő: olyan közösségi keret biztosítása, amely kedvez minden kulturális modell fejlődése szempontjából; a kisebbségek kultúrájának a többség irányában való terjesztése; a különbségek, az adott pillanatban megjelenő feszültségek és torzulások kezelése a konfliktusok megelőzése érdekében. Nem világos, milyen mértékben van maga a PDSR tudatában annak a nagy elméleti lépésnek, amelyet megtett.

Azonkívül a PDSR bővíteni akarja azt a keretet, amelyben a kisebbségek képviselői jutnak a döntéshozatal és a közigazgatás struktúráiban, és társulnak a kormányzati döntések meghozatalához. A magyarokra való vonatkozás nyilvánvaló. Nekik ígéri meg a létező tanügyi keret bővítését, a kulturális kérdések magyar nyelven történő összekapcsolását és integrálását a rádióban és a televízióban, az anyanyelv nyilvános használata feltételeinek fejlesztését. A konkrét felelőségek felvállalásának másik formája a társadalmi-strukturális kérdések megoldásának megfelelő képviselői biztosításának gondolata.

Mindannyian tudjuk, a kormányprogramok gyakran nem többek egy darabka papírnál. A PDSR vezetőinek nyilatkozatai sokszor egészen mást tartalmaznak a vezető magyar kérdéssel szembeni, jövődéli magatartásával kapcsolatban. Ion

Iliescu nemrég elhangzott kijelentései a magyar egyetem szeparatista voltára rámutatnak arra, hogy mennyire gyanakvóaknak kell lennünk a PDSR-rel szemben. De az említett program kisebbségekről szóló fejezetének léte tökéletes keretet nyújt egy jövődéli koalíció feltételeinek egyeztetésére. Nem tudom, hogyan tagadhatná ma elvi szinten az RMDSZ egy nyitott kapu meglétét, amelyen beléphet, ha akar.

b. Ha elméleti akadály nincs, akkor ártérhetünk a gyakorlati akadály kérdéseire. Bakk Miklós a következő megfigyelést teszi az idézett cikkben: „az RMDSZ nem oldhatja fel alapvető politikai opcióit egy akármilyen koalíciós partnerségben”. Márcsak azért sem, mert „az RMDSZ szavazótábor – bár nem vetette le etnikai identitását – már nem elégszik meg az »önvédelem logikájára« épített programmal”. Általános szinten Bakk Miklósnak megint igaza van – természetesen akármilyen koalíció nem lehetséges és nem reális. Lásd a magyarok szavazatát a helyi választások alkalmával. De Bakk Miklós érvei nem bizonyítják be egy meghatározott szövetség lehetetlenségét a PDSR-rel. És aztán – és ez a fő probléma – a labda, hogy úgy mondjam, „a magyar közösség pályáján van”. Sikerül-e vagy sem a romániai magyaroknak megegyezniük egymással a román politikai alakulatokkal – bármelyikkel – való partnerség egy tervében, amely lehetővé tenné közösségi érdekeik biztosítását? Érvényre juttatnak-e vagy sem az RMDSZ bizonyos belső körei – a Szövetség egységének megszűntetésével fenyegetve – egy PDSR-rel szembeni radikális vonalat, lehetetlenné téve így egy másik politikai vonalat, amely a kormányzásban való részvétel folytatását kívánja? Nem tudjuk. Az RMDSZ-en belüli árnyalatokról van szó, a képviselői alakulat viszonyáról a közösséggel, amelytől a szavazatokat kapja. Csak a Szövetségen belül lehet megítélni, hogy egyes vezetői szerint reális-e vagy sem egy ilyen stratégia meghirdetése. Másrészt a szereplők ilyen helyzetben nem tekinthetik eleve adottnak a realizmust. Csak egy opció konkrét előnyben részesítése bizonyíthatja be, hogy volt-e esélye vagy sem (és akkor sem teljes egészében, mert sokat számít egy kis részletekből álló társadalmi projekt). Az első kérdés tehát, amit a magyar vezetőknek fel kell tenniük, az lenne, hogy milyen mértékben racionális vagy sem az opció. Majd az, hogy el tudja-e azt viselni a közösség.

c. Tehát a nagy kérdés az RMDSZ azon opciójának ésszerűségére vonatkozik, hogy ajánlja-e a romániai magyarok számára a románokkal való partnerség tervét, amely partnerséget a kormányzásban való részvétel állandósága jelent. Furcsállom, hogy sokan a „kényelmetlen szövetség” bíráló közül nem veszik észre, hogy a magyarság csupán így válna „államalkotó” közösséggé, abban az értelemben, ahogy azt régebbi tervezeteiben megfogalmazta¹¹. Még furcsábbnak tűnik, hogy sok magyar megkérdőjelezi az 1996-2000 közti többségi koalícióban való részvétel sikerét. A törvényhozási, intézményes javulás, a közgondolkodásban és a nemzetközi kapcsolatokban beállott gyakorlati előnyök sora olyan nagy, hogy a kívánt és nem megvalósult dolgok miatt érzett frusztráció ellenére csupán a gya-

korlattól való teljes elszakadás tagadhatja az RMDSZ kormányban való részvételének előnyeit. A magyaroknak elsősorban a következő gondolatmenetet kell figyelembe venniük: a román politikai alakulatok a hatalomváltás logikájára hivatkozhatnak, a kormánypártok erodálására és

Folytatás a 3. oldalon

¹ Molnár Gusztáv azonban a „konszociatív” kifejezést részesíti előnyben: *A konszociatív demokrácia esélyei Erdélyben*, Provincia, 2000, 6. Mindaddig az *Arend Lijphart* könyvére, *Democracy in Plural Societies* (1977) való román nyelvű hivatkozások a „konszociacionizmus” kifejezést használták. Lijphart nemrég megjelent könyve, *Modele ale demokratiei* (A demokrácia modelljei) (1977) a „konszenzuális” kifejezést használja. Inkább ezt választanám.

² Molnár Gusztáv: *Problema transilvană*. In: Gabriel Andreescu, Molnár Gusztáv: *Problema transilvană*, Polirom kiadó, 1999, 12-40.

³ A két vagy több nemzeti közösség versenybe lépésének igényét a konfliktusok létezéséből is le lehet mérni. Ezek gyakoribbak ott, ahol az arányok közelednek egymáshoz, és nagyon ritkák ott, ahol a többség számbelileg föltülmúlja a kisebbséget.

⁴ Az 1992-es népszámlálás szerint voltaképpen 1 603 923 magyarról és 5 684 142 románról van szó (Varga E. Árpád: *Anyanyelv, nemzetiség, vallás. Erdélyre vonatkozó statisztikai adatok 1880-1992 között*. In: A kárpáti-balkáni térség és Erdély nemzetiségi és vallási arculata, Székelyudvarhely, 1996, 83-133.)

⁵ Viszont etno-kulturális szempontból a szintektől függetlenül megmarad egy alapvető probléma: a többség állandósulása, úgy ahogy nem történik meg abban az esetben, ha végbemegy a politikai tér ideológiai felosztása a többség és az ellenzék között – ott ahol a változás szabályai érvényesek.

⁶ Egyáltalán nem furcsa, hogy a Hollandiához, Belgiumhoz, Svájcához hasonló kis országokban működik a konszociatív rendszer.

⁷ A feltevés voltaképpen formális. Az erdélyi román társadalom belsejében keletkezett törésvonalak sokasága vonhatná kétségbe. Az egyik radikális törést jegyezte fel a *Provincia* októberi számában Ovidiu Pecican: azt a törést, amely a „a klanok ősi logikájában és rituáléjában mélyen gyökerező” többség és a között a kisebbség között jött létre, amely „keresvén egy másfajta szolidaritás kialakítását (...) felfedezte a polgári individualizmust és a cartézianus racionalizmust”.

⁸ Bakk Miklós: *Modellek és alternatívák*, Provincia, 2000, 6.

⁹ Van egy „erős” értelme ennek az iróniának, amelyet Lijphart *A demokrácia modelljei* című könyvének 278. oldalán találunk meg: „megtörténhet, hogy a konszenzualista demokrácia nem képes gyökeret verni és kivirágítani, ha nem támogatja egy konszenzualista politika”.

¹⁰ Ez az oka annak, hogy abban a cikkemben, amelyben először fejtettem ki annak fontosságát, hogy a politikai többség megváltozása ellenére az RMDSZ részt vegyen a kormányzásban, nem beszéltem a „konszenzualizmusról”. (Gabriel Andreescu: *A helyhatósági választások és egy másik politikai játék meghatározása*, Provincia, 2000, 3.)

¹¹ „Alapító”, nem jogi, hanem metaforikus-szimbolikus értelemben.

Sabina FATI

Az erdélyi regionális párt a PDSR segítségével lenne

A társadalmi-gazdasági elégedetlenség miatt a román választók kezdenek radikálizálódni és kezdenek inkább bízni a reformellenes politikai erőben, mint a demokratikus platformon álló pártokban. A hazai politikai közvélemény felnőtté válásának kisélekedése nem csupán a kommunizmus ötven éve alatt elkövetett hibák következménye. Hangsúlyozottabbá vált amiatt, ahogy Ion Iliescu pártja igazgatta az ország ügyeit, majd nem mindig válság-indezésekkel, de az utolsó négy év kormánykoalíciója és vezetőinek tétovázásai miatt is, akik elhalasztották a gazdasági, a politikai és az erkölcsi reformot. A kommunista mentalitás állhatatos fennmaradásához hozzáadódott a PDSR elutasító magatartása azzal szemben, hogy a térség többi országával együtt tiszteletben tartsa a kisebbségek jogait és más olyan követelményeket, amiket a nyugati demokráciák kértek a kezdő demokráciáktól, és azoknak a

demokratikus erőknél a képtelensége a reformprogramok életbe léptetésére, amelyek '96 novemberében átvették a hatalmat.

Egy regionális erdélyi pártból való vita abban a kétértelmű politikai helyzetben, amikor a régi struktúrák konzerválása folyik, és az állam egységéről és integritásáról nemcsak a titkosszolgálatok nehezen átképezhető szakemberei vagy a csaiszta rendszerben nevelt és aztán a Constantinescu-rendszer által felelősségteljes hivatalokba helyezett magas rangú tisztek, hanem Constantinescu elnök is tett aggodó kijelentéseket, amikor még nem mondott le az új mandátumért való harcáról, csupán elméleti jelentőségű lehet. De még az ilyen jellegű teoretizálást is saját céljaira használhatják a nacionalista pártok, és olyan választási ugródeszkává alakíthatják, amely ismét az Iliescu-rendszer által gyakran használt jelszóra, „a nyugati határ felől jövő veszélyre”

hívja fel a figyelmet.

Mohár Gusztáv nemrég vitát kezdeményezett egy erdélyi transznetikus párt megalakításának szükségességéről. De kinek használna ez a párt? Milyen elméletet és milyen ideológiát fogadna el? Mi a végső célja? Ez csak néhány magától értetődően felvetődő kérdés. Azt hiszem, Ovidiu Pecican-nak az októberi *Provincia*-ban megjelent cikke elég jól megindokolja, miért transznetikus polgári nyilvánosságra van szüksége Erdélynek, és miért nem egy politikai pártra. Arra a kérdésre, hogy kinek használna jelen pillanatban egy erdélyi regionális párt, ha az utolsó tíz év politikai eseményeit elemezzük elég egyszerű a válasz: elsősorban azoknak a politikusoknak, akik a választók nacionalizmusát célozzák meg, és különösképpen a Társadalmi Demokrácia Romániai Pártjának, mert könnyen elterelheti majd a közvélemény figyelmét azokról a társadalmi és

gazdasági kérdésekről, amelyeket ígérete szerint közvetlenül kormányra kerülése után megold majd, olyan félelmek felé, amelyeket sokan a románok közül még nem haladtak meg.

Mohár Gusztáv, aki az erdélyi regionális párt megalakításának szükségességéről a vitát kezdeményezte, a konzociáció elméletével indokolja azt a szerepet, amelyet ez a régió a pluralista Romániában játszana. De előadása nem veszi figyelembe a közvetlen valóságot, a lehetőségeket, és a román és magyar politikusok képességeit arra, hogy a demokratikus konzociáció elemeit a gyakorlatba ültessék. Az erdélyi románoknak valóban hosszú történelmük van a demokrácia gyakorlásában és hagyományuk a legvégsőig vitt törvényességben, de a transzszilvanizmus mégis inkább kulturális „ügy” marad a legtöbb erdélyi román számára, mint politikai ideológia.

Nyilvánvaló, még ha Mohár Gusztáv

tartózkodik is nyílt kimondásától, hogy egy erdélyi regionális párt megalakításának célja, középtávon, a tartomány autonómiájának létrehozása lenne. A románok azonban félnek attól, hogy ez jelen tené az első lépést Erdély elszakadásához. És amíg Románia nem lesz tagja az Európai Uniónak ez a félelem nem tűnik el, és a regionalizálásról és autonómiáról folytatott bármilyen vitát legjobb esetben is szkepticizmussal fogadják majd, akkor is, ha ennek a decentralizálásnak mechanizmusait észszerűen is fel lehetne fogni, és ha azok beilleszkednek is a törvény keretei közé. Másrészt pedig egy regionális pártot nem lehet a demokratikus centralizmusnak megfelelően fentről lefele felépíteni. Amikor az erdélyiek, nemzetiségüktől függetlenül, jobban élnek majd, mint a többi tartomány lakói, amikor a központ beavatkozása nélkül, regionális szinten oldják majd meg interetnikai kérdéseiket, amikor az itteni közvélemény fel lesz készülve egy politikai decentralizációra, akkor valószínű, hogy az erdélyi politikusok és az erdélyi értelmiség, megszabadulva a periféria komplexusától, egy regionális párt kérdését is felveti majd. Addig azonban a kérdés bármilyen ilyen irányú erőltetése hosszú időre kompromittálhatja ezt a gondolatot.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

Marius COSMEANU

Még nincs, de máris...

Ezeket a sorokat a választási kampány hivatalos befejezése után néhányórával írom. Az a politikai tabló, amely az utolsó felmérések alapján a következő (legkevesebb) négy évre körvonalazódik, bémít és ugyanakkor groteszk is. (Nehéz megtalálni a megfelelő fogalmakat azoknak az érzéseknek kifejezésére, amelyeket egy ilyen kép kiprovoál. Kit idézz meg? Kafkát? Goyát? Orwellt? Mindhármukat?) Túl kevés azt mondani, hogy visszatérünk a múltba. Az 1999-ben dívo bányászjárás után ezt írtam: „megint azok voltunk, akik voltunk”. Most minden esélyünk megvan arra, hogy még ennél is többek legyünk... (Ha ki kellene egészítenünk az *Academia Cațavencu* Napló a pokolból rovatát, azt mondhatnánk, hogy most ott fent, bocsánat, ott lent nagy buli van: az elvtársak már megvették a pezsgőt.)

Most nagyobb annak a kockázata, hogy Románia valóban „hibás irányba” induljon el, vagyis hogy a következő öt-tíz évre elszalassza legfőbb célkitűzését, az euroatlanti integrációt. November 26-án a román politikai osztály történelmi jelentőségűvé válható vizsgát tesz. Nyilvánvaló, hogy ennek a választási fordulónak a tétje már nem a választás egyik vagy másik párt, egyik vagy

másik jelölt általi megnyerése, hanem maga a demokrácia. Éppen, mert törekény. A PDSR egészségtelenül magas százaléka a választók opcióiban, a PRM nem kevésbé patológikus felemelkedése, és az a – jellegzetesen társadalmi perverzitás – tény, hogy két hét múlva azok az értelmiségiek, akik valamelyik jelölt visszalépését kérték azért, hogy csökkenjék C.V. Tudor esélye a második fordulóba való bejutásra, abba a helyzetbe kerülnek, hogy a PDSR jelöltjét kell megszavazniuk (kíváncsi vagyok, vajon Ion Iliescu el tudja-e majd viselni ennek a „kínnak” a katarziszt?) – mindez a bizonytalan politikai rendszer jele. Az utolsó évtized román politikai paradigmája begyűjti a „termést”. A politikai osztály, mivel képtelen a belső változásra, társadalmi szinten sem tud változást hozni (az elnöki tisztség legfőbb jelöltjei, kevésbé az RMDSZ és a PRM jelöltjei, mindnyájan a PDSR berkeiből kerültek ki, ez az oka a telítettségnek is alapuló „vadimos” kalandnak, amit a választókegynevede, ime, javasol).

Erre a bevezetőre azért volt szükség, hogy valamilyen összefüggésbe helyezzem az alábbi sorokba foglalt gondolatokat, túlságosan jellegzetesnek tartva a politikai jelenet ahhoz, hogy eltekintessünk tőle.

Ezzel a cikkel ki szeretném egészíteni kollégáim hozzászólását egy Erdély és a Bánság érdekeit képviselő regionális párt

megalakításának és létezésének időszeregéről/időszeregtelenségéről (az érdekeknek a közös nyelvből fakadó értelmében, akkor is, ha Ovidiu Pecican-nak* igaza van, amikor fenntartja, hogy egy ilyen projekt megvalósulásához a Kárpát-karéjon belüli térség régióinak árnyaltabb megkülönböztetésére van szükség). Azonban ennek a számnak beosztása csak szűk teret engedélyez számomra, ezért csupán néhány főbb gondolatot szedek most pontokba azzal, hogy a következő számban kiegészítem és részletezem őket.

Először is megemlíteném, hogy egy demokratikus rendszerben, még ha az bizonytalan is, valamely párt/szervezet létrehozása opció kérdése. Bármilyen naivnak tűnnek is, nem tudom megérteni, miért lenne egy regionális párt (ami Romániát illeti, itt már létezik a moldvai precedens!) jelen pillanatban kevésbé időszeregű, mint a többi párt, amely programjában, jelkép-rendszerében és diskurzusaiban – „dicséretre méltón” – a kommunista korszak mentalitásának folytatója. Ellenkezőleg. (Lényegében az egyik érv, amely egy ilyen párt megalakítása mellett szól, éppen ezek gondolkodásmódjának, magatartásának és nyelvezetének az ellensúlyozása.) Nem látom be, hogy egy ilyen párt létrehozása mennyiben hajtana a vizet annak a két pártnak a malmára, amely ma együttesen a

választószavazatainak majd kétharmadával rendelkezik. Tovább mennék. Azt mondan, hogy az erdélyiek és a bánságiak regionális pártja káros hatású, annyi mintha 1989 előtt azt mondtam volna, hogy Paul Goma, Dorin Tudoran, Doina Cornea vagy Mircea Dinescu, hogy az akkori helytállóknak csak néhány példáját említsem, az akkori rendszernek játszottak volna alá. És nem hiszem, hogy meg kellene őriznünk az arányokat.

Másrészt a valóság társadalmi építményének a társadalom-pszichológiához kapcsolódó egyik elve – a *Thomasé* – kimondja, hogy a dolgok mint olyan meghatározásukkal válnak valóságossá. Mit akarok ezzel mondani? Valóban, jelen pillanatban nem tűnik lehetségesnek egy erdélyi párt megjelenése a román politikai élet színpadán, mert megvalósulásának még nincs meg a szükséges társadalmi támogatottsága. Azt mondom, a szükséges támogatottsága, mert hiba lenne azt hinnünk, hogy egy – mondjuk – Erdély autonómiájának időszeregéről megtartott népszavazás esetén (előzetes kampány mellett) ennek a kérdésnek lennének hívei. És ez a támogatottság, hogy az indokolatlan félelmeket kizárjam, nem csupán a magyar közösség részéről jönne.

Azt hiszem éppen az lenne egy olyan nyilvánosság értelme, amelyet a *Provincia* javasolt, hogy megvitasson egy, a román politikai szóhasználat tarában tabunak számító kérdést. Teljes egészében. Vagyis egy olyan, akár pozitív, akár negatív válasz megtalálásig és pontosításáig, amely felé mindnyájan törekszünk. Aválasztott válasz érvényes-

ségének, vagyis egy ilyen párt létezése időszeregének ellenőrzését csak azok végezhetik el, akiket a kérdés közvetlenül érint és csak a tények ismeretében.

Hogy kívánatos-e vagy sem egy ilyen párt, hogy feszültségeket teremtsen... kérem, nem hiszem, hogy egy olyan társadalomban, amelyben a *bűnbak* és a *szomszéd kecskéje* otthon éri magát, az „erdélyi kérdés” több lenne, mint kifogás. A nemzeti egységre vonatkozó félelmek, már említettem, csak azokban élnek, akik nem ismernek minket. Végeredményben a gondot gondolkodásmódjuk, politikai kultúránk és az a mód jelenti, hogy tisztelik vagy sem a demokrácia értékeit. Az erdélyi románokkal szembeni bizalmatlanság (hogy a magyarokról, akik ilyen szempontból még csak second hand-állampolgároknak sem számítanak, ne is beszéljünk) nemcsak a nem ismerés bizonyítéka, de egy foucaultii panoptikum-mentalitást is elárul. Erdélyinek/bánságiak lenni tökéletesen megfér a román vagy magyar minőséggel (nem ahogy bemutatni próbálták ezekben a napokban a televízió talk-showinak nagyjai, különösen Florin *Calinescu* és Marius *Tuca* urak, amikor nem értették, miért van Frunda Györgynek vagy Sabin Ghermannak olyan erős regionális identitása). *Brătianu* szellemes mondása, erdélyiek nélküli Erdély, legalábbis a régi regátban, ma is időszeregű.

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

*Ovidiu Pecican: Transznetikus párt avagy polgári fórum? *Provincia*, 6.

Folytatás a 2. oldalról

arra, hogy „szabaddá” teszik a helyet az ellenzék számára. Ez a logika, természetesen, teljesen lényegtelen a magyar kisebbség számára. Az ellenzékben levés „ésszerűségét” sokkal meggyőzőbben kellene indokolni, mint ahogy az ma történik.¹²

Igaz, ott van az a kérdés, hogy „méltó”-e részt venni a kormányzásban egy olyan párt mellett, amelynek a múltban gyakran visszataszító megnyilvánulásai voltak – olyanok is, amelyek sértő magyarellenességet fejeztek ki. Fenntartanám, hogy a méltóság mértékét a magyar kisebbség

sámára készült projekt adja. Úgy tekinteni a közösséget, mint partnert a román állam multikulturalitásának meghatározásában és identitásának biztosításában, véleményem szerint több, mint elég.

d. Ha ezt az utolsó szakaszt is meghaladtuk, már csak az marad, hogy megvizsgáljuk, milyen mértékben jelenti az RMDSZ kormányon való maradása 2000 ősze után is egy konszenzuális modell meglétét. Természetesen ez a román és a magyar közösség közti viszony konszenzuális felfogásának elmélyülését is jelentené. De nem hiszem, hogy beszélhetnénk konszenzualizmusról, ha magának aközhatalom kezelésének elve kérdőjele-

ződik meg minden választási fordulón és a kisebbségi jogok kinyilvánításának minden kényes pillanatában. Ezért a konszenzuális célkitűzésnek az új kormányzathoz való társulás révén történő előkészítésekor az RMDSZ-nek a követelmények nagyon pontos listájával kellene rendelkeznie, és ugyanakkor a romániai politikai játékszabályok önmagára és a partnerekre nézve egyaránt nagyon világos megfogalmazásával is. Tud-e javasolni az RMDSZ a november 26-i választások előtt új projektet a magyar közösség számára? Idézném *Salat* Leventét, nem azért, hogy támogassam (nem vagyok rá jogosult), hanem jegyzetének hatásos éthoszért:

„Kellőképpen végig nem gondolt, a politikai voluntarizmus és színvonalatlanság bélyegét magán viselő döntések határozzák majd meg bizonyára a továbbiakban is a romániai magyarság közképviselésének viszonyulását ehhez a kérdéshez, továbbra is figyelmen kívül hagyva *Bibó* arra vonatkozó figyelmeztetését, hogy autentikus demokráciát nem lehet egymást kölcsönösen fenntartó *félelmekre* alapozni.”¹³

Fordította: HADHÁZY ZSUZSA

¹² Még ha a magyarok olyan európai föderáció kilátásaira gondolnak is, amelyek határai tökéletesen átjárhatóak, akkor

sem fognak megszabadulni a román államon belüli egyezkedés kényszerétől – mert éppen a föderáció meghatározó logikájából következik, hogy annak alkotóelemei semmi esetre sem vethetők alá egy területi újrendezés folyamatának, ahogy meg lehet azt tenni a helyi közigazgatás egységeivel. (William H. Riker: *European Federalism. The Lessons of Past Experience*. In: Joachim Jens Hesse and Vincent Wright: *Federalizing Europe? The Costs, Benefits, and Preconditions of Federal Political Systems*, Oxford University Press, 1996.)

¹³ Salat Levente: *A romániai magyarság szellemi helyzete*, *Provincia*, 2000, 6.